

چکیده

هدف: پژوهش حاضر درصدد بررسی وضعیت سواد اطلاعاتی دانشجویان کاردانی کتابداری و اطلاع‌رسانی و تأثیر محیط دانشگاهی بر سطح سواد اطلاعاتی آنان است.

جامعه آماری: شامل ۲۰ دانشجوی کتابداری و اطلاع‌رسانی جدیدالورود شاغل به تحصیل در دانشگاه دولتی زابل در سال تحصیلی ۱۳۸۷-۱۳۸۸ و ۲۰ فارغ‌التحصیل مقطع کاردانی کتابداری و اطلاع‌رسانی از دانشگاه زابل در سال تحصیلی ۱۳۸۷-۱۳۸۸ است.

روش/ رویکرد پژوهش: پژوهش به روش پیمایشی تداومی انجام شد. داده‌های مورد نیاز بر اساس پرسشنامه استاندارد طراحی شده مبتنی بر استانداردهای قابلیت‌های سواد اطلاعاتی برای آموزش عالی، تدوین ای.سی.آر.ال، توسط داور پناه و سیامک، گردآوری شد.

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان داد که سواد اطلاعاتی دانشجویان جدیدالورود و فارغ‌التحصیلان کمتر از حد متوسط است، بین مهارت‌های سواد اطلاعاتی واقعی و پایه دانشجویان جدیدالورود و فارغ‌التحصیلان کاردانی تفاوت وجود دارد و مهارت سواد اطلاعاتی فارغ‌التحصیلان کاردانی بیش از دانشجویان جدیدالورود است.

نتیجه‌گیری: فضای آموزشی دانشگاه، اعم از رسمی و غیررسمی، بر افزایش سواد اطلاعاتی دانشجویان مؤثر است و با استناد به نتایج تحقیقات قبلی و نتیجه این تحقیق، مشخص شد که فضای آموزشی دانشگاه، اعم از رسمی و غیررسمی، در هر سال، ۳ نمره سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان را افزایش می‌دهد.

کلیدواژه‌ها

مهارت‌های سواد اطلاعاتی، دانشجویان جدیدالورود، فارغ‌التحصیلان، علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، سنجش سواد اطلاعاتی، ای.سی.آر.ال، پرسشنامه سواد اطلاعاتی داور پناه، سیامک

تأثیر محیط دانشگاهی بر سواد اطلاعاتی دانشجویان کاردانی کتابداری و اطلاع‌رسانی

مرضیه سیامک^۱

دریافت: ۱۳۸۸/۸/۱۲ پذیرش: ۱۳۸۸/۱۱/۶

مقدمه

سواد اطلاعاتی، به عنوان توشه‌ای ضروری برای گام نهادن در وادی عصر اطلاعات، به مجموعه توانمندی‌هایی اطلاق می‌شود که «افراد به کمک آن می‌توانند تشخیص دهند که چه موقع به اطلاعات نیاز دارند و به جایابی، ارزیابی، و استفاده مؤثر از اطلاعات مورد نیاز مبادرت ورزند» (آ.آ.آ، ۲۰۰۲).

افراد باسواد اطلاعاتی کسانی هستند که آموخته‌اند چگونه یاد بگیرند؛ زیرا می‌دانند که اطلاعات چگونه سازماندهی می‌شود، چگونه می‌توان اطلاعات را یافت، و چگونه می‌توان به شیوه‌ای از اطلاعات استفاده کرد که دیگران نیز بتوانند از آنان بیاموزند. این افراد، به دلیل آنکه همواره می‌توانند اطلاعات مورد نیاز خود را در هر وظیفه یا تصمیمی بیابند، برای فراگیری مادام‌العمر مهیا هستند.

به طور کلی، از فرد باسواد اطلاعاتی انتظار می‌رود که دارای مهارت‌های اطلاعاتی زیر باشد:

- تشخیص دهد که اطلاعات صحیح و کامل (اطلاعات متنی، عددی، یا گرافیکی) مبنای تصمیم‌گیری هوشمندانه است؛

- دقیقاً مشخص کند چه مسئله یا چه وجهی از مسئله باید حل شود؛
- بتواند مشخص و تعریف کند که چه اطلاعاتی برای یک وظیفه خاص از نظر منابع، نوع رسانه، و میزان جامعیت اطلاعات مورد نیاز است؛

۱. عضو هیئت علمی پایگاه استنادی
علوم جهان اسلام
msiamakm@gmail.com

- بتواند پرسش‌هایی را براساس نیازهای اطلاعاتی تنظیم کند؛
- بتواند منابع اطلاعاتی مرتبط و با ارزش دست اول، دست دوم، و دست سوم را شناسایی کند؛
- سیاست‌های موفق کاوش را هم در حوزه اطلاعات چاپی و هم در حوزه اطلاعات الکترونیکی برای شناسایی منابع اطلاعاتی دست دوم طراحی کند؛
- اطلاعات و داده‌ها را با استفاده از روش تجربی و یا منابع اطلاعاتی دست دوم گردآوری نماید؛
- اطلاعات را سازماندهی و ذخیره نماید؛
- اعتبار اطلاعات گردآوری شده را تفسیر، تحلیل، تلفیق، و ارزیابی کند و مورد نقد و پرسش قرار دهد؛
- بینش‌ها، داوری‌ها، و آینده‌نگری‌ها را توسعه دهد؛
- از ابزارها و روش‌های مؤثر و مناسب برای ارائه و تجسم داده‌ها و یافته‌ها استفاده کند؛
- به منظور چاپ و نشر نتایج و گزارش‌ها، فنون و سیاست‌هایی را اتخاذ نماید؛ و
- سیاست‌های اطلاعات شناختی^۳ و رفتاری^۴ را بر حسب موقعیت‌ها و شرایط متفاوت تنظیم و تعدیل کند.

بنابراین، در این شرایط، سواد و مهارت‌های اطلاعاتی مفهومی فراتر از آن چیزی است که «مهارت‌های کتابخانه‌های» نامیده می‌شود و بیشتر بر روی مکان‌یابی و دسترسی به اطلاعات تأکید می‌کند. همچنین، این مفهوم فراتر از مهارت‌های مکانیکی است که با مفهوم «سواد فناوری اطلاعات»^۵ هم‌ایند شود.

این حقیقت که سواد اطلاعاتی بخشی از استانداردها و برون‌دادهای مورد انتظار در بین انجمن‌های معتبر می‌باشد، درک آنها را از آموزش سواد اطلاعاتی، به عنوان تقویت‌کننده کیفیت آموزش عالی، نشان می‌دهد (کریچفیلد^۵، ۲۰۰۵). استانداردها به عنوان مقیاسی برای طراحی، اجرا، و ارزیابی مهارت‌های سواد اطلاعاتی و رسیدن به هدف مورد نظر کسب سواد اطلاعاتی در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی می‌توانند مورد استفاده قرار گیرند و افراد و سازمان‌ها را در دستیابی به این مهم یاری رسانند. در مجموع، در زمینه سواد اطلاعاتی و مهارت‌های مربوط به آن، استانداردهایی برای موقعیت‌های گوناگون، از سوی سازمان‌های مختلف مطرح شده است.

البته مهمترین و متداول‌ترین این استانداردها، استاندارد قابلیت‌های سواد اطلاعاتی برای آموزش عالی، تدوین انجمن کتابخانه‌های دانشکده‌ای و پژوهشی است. این استانداردها بر تعیین حوزه‌های اصلی رفتار دانشجوی باسواد اطلاعاتی تمرکز دارند (نظری، ۱۳۸۴،

2. Cognitive
3. Behavioral
4. IT literate
5. Critchfield

ص ۴۴-۴۵). استانداردهای سواد اطلاعاتی برای آموزش عالی، تدوین ای.سی.آرال.^۶، یکی از جدیدترین معیارهای مدون برای تعریف، برنامه‌ریزی، اجرا، و ارزیابی فعالیت‌های آموزش سواد اطلاعاتی است (پریخ، ۱۳۸۶، ص ۳۷) و چارچوبی برای سنجش افراد با سواد اطلاعاتی به دست می‌دهد.

این استاندارد، چارچوبی برای اعمال کنترل بر نحوه تعامل دانشجویان با اطلاعات موجود در محیط پیرامونی آنان، به دست می‌دهد. این قابلیت‌ها به حساس کردن دانشجویان نسبت به لزوم اتخاذ یک رویکرد فراشناختی در امر یادگیری کمک می‌کنند و آنان را از اقدامات مشخصی که برای گردآوری، تحلیل، و به‌کارگیری اطلاعات لازم است آگاه می‌سازند. از دانشجویان انتظار می‌رود که همه قابلیت‌های مشروح در این سند را ابراز نمایند. تنها تعداد بسیار اندکی از دانشگاه‌ها ارزیابی سواد اطلاعاتی دانشجویان را به‌عنوان بخشی از شرایط فارغ‌التحصیلی آنان ضروری می‌دانند، و بسیاری از دانشجویان واحدهای درسی رشته خود را در حالی پشت سر می‌گذارند که دانش اندکی در زمینه انجام پژوهش، چگونگی استفاده از ابزار پژوهش و ارزیابی منابع دارند. از این‌رو، دانشجویان فاقد مهارت‌های پژوهشی و سواد اطلاعاتی لازم پس از فراغت از تحصیل قادر به فعالیت مؤثر و مطلوب در محیط‌های اطلاعاتی و تکنولوژیکی پیشرفته نخواهند بود (نایت^۷، ۲۰۰۱). از طرف دیگر، متخصصان اطلاعاتی در محیط دانشگاهی نمی‌توانند به اندازه کافی جلسات آموزش رسمی سواد اطلاعاتی برای دانشجویان برگزار کنند؛ درحالی‌که نیاز مداوم و مستمری به آموزش سواد اطلاعاتی و نقش آن در مؤسسه‌های آموزشی وجود دارد. به منظور ارائه بهترین کمک ممکن به دانشجویان، لازم است نقاط قوت و ضعف سواد اطلاعاتی پایه دانشجویان جدیدالورود، قبل از آموزش سواد اطلاعاتی، شناسایی گردد. این کار به متخصصان اطلاعاتی امکان می‌دهد تا جلسه‌های تعلیم‌دهی را به‌گونه‌ای طراحی و ارائه کنند تا یادگیری دانشجویان بهبود یابد.

با وجود اهمیت این مهارت، شواهد بسیاری وجود دارد که دانشجویان برای گذراندن برخی درس‌های خود فاقد سواد اطلاعاتی لازم هستند، چه رسد به اینکه بتوانند به یادگیرندگان مادام‌العمر تبدیل شوند (کاراولو^۸، ۲۰۰۱). با توجه به این مسئله باید به آموزش دانشجویان در این زمینه پرداخت. هر برنامه آموزشی باید کار خود را با مهارت‌های مرتبط با اهداف پایه شروع کند. انتظار می‌رود که در پایان دو سال اول برنامه دانشگاهی، دانشجو نیازهای عمومی برای کسب اولین رتبه دانشگاهی را تکمیل کرده‌باشد و تا حدودی وارد مطالعه موضوعی رشته خود شده‌باشد. سواد اطلاعاتی پایه، باید تا پایان دو سال اول دانشجویی کسب شود. هر برنامه آموزشی مؤثر باید با مهارت‌های مربوط به

۶. انجمن کتابخانه‌های دانشکده‌ای و تحقیقاتی؛ این انجمن در واقع زیرمجموعه‌ای از سازمان حرفه‌ای کتابداران آموزشی یا ای.سی.آرال. است. دربرگیرنده پروژه‌ها و ابداعاتی است که توسط این سازمان حرفه‌ای تولید و منتشر می‌شوند. چند خرنامه، اهداف آموزشی سواد اطلاعاتی در قالب یک مدل، و اطلاعاتی درخصوص «پروژه آموزش اینترنت»، «پروژه پایه دانش»، و... از دیگر محتویات این سایت به حساب می‌آید. نشانی اینترنتی:
<http://www.lib.utexas.edu/is/>

7. Knight

8. Caravella

اهداف پایه آغاز شود. اما وقتی سخن از آموزش به میان می‌آید، سنجش کمیت و کیفیت آموخته‌ها مطرح می‌گردد. بر همین مبنا، سنجش سواد اطلاعاتی دانشجویان امری ضروری است. از آنجا که محقق در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود به این نتیجه رسید که قرار گرفتن در فضای آموزشی دانشگاه، اعم از رسمی و غیررسمی بر افزایش سواد اطلاعاتی دانشجویان مؤثر است (سیامک، ۱۳۸۶)، تصمیم گرفت تا تأثیر محیط دانشگاهی بر سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان کاردانی (که انتظار می‌رود تا در دو سال اول دانشجویی سواد اطلاعاتی پایه را کسب کرده باشند) کتابداری و اطلاع‌رسانی (با توجه به این که دانشجویان کتابداری و اطلاع‌رسانی بیش از دانشجویان هر رشته دیگر با مفاهیم سواد اطلاعاتی انتظار می‌رود که آشنا گردند) را در سطح سواد آنان بسنجد.

پیشینه پژوهش

سیمنز^۹ (۲۰۰۱)، با انجام پایان‌نامه دکتری خود به منظور تعیین انواع خدماتی که برای دانشجویان سال اول مناسب و مورد نیاز است، لازم دید که ابتدا مشخص کند که آنان در آغاز دوران دانشجویی خود، چگونه به کسب و به‌کارگیری اطلاعات می‌پردازند. بر همین اساس بر مبنای «استانداردهای سواد اطلاعاتی برای آموزش عالی» تدوین ای.سی.آر.ال، پرسش‌هایی تدوین کرد؛ در نهایت نتایج حاصله برای بازنگری و اصلاح خدمات ارائه شده به دانشجویان مورد استفاده قرار گرفت. یافته‌ها نشان داد که تلاش‌های اندکی در زمینه توسعه ابزاری براساس استانداردهای ای.سی.آر.ال. برای آزمون مهارت‌های سواد اطلاعاتی دانشجویان وجود دارد.

فلسپه^{۱۰} (۲۰۰۳)، در تحقیقی پیرامون «آموزش سواد اطلاعاتی»، نمونه‌ای شامل دو گروه از دانشجویان سال اول را انتخاب و پژوهشی بر روی آنان انجام داد. وی به این نتیجه رسید که اگرچه دانشجویان مورد مطالعه از سواد رایانه‌ای مناسبی برخوردارند، اما مطمئناً آنها کاملاً با سواد اطلاعاتی نیستند. وی دریافت که تعداد زیادی از دانشجویان مورد بررسی در مقاله‌هایشان به سایت‌ها و مقاله‌های نشریه‌های با محتوای پایین استناد کرده‌اند.

آرناس^{۱۱} و همکاران (۲۰۰۴)، معتقدند با توجه به الگوی جدید آموزشی که به موجب آن، دانشجویان هم برای تقبل مسئولیت‌های اجتماعی آتی و هم به عنوان یادگیرندگان مادام‌العمر تربیت می‌شوند، برای تحلیل تجربی وضعیت دانشجویان به منظور تعیین میزان سواد اطلاعاتی آنان ضرورت انکارناپذیری احساس می‌گردد. آنان بر روی دانشجویان دو دانشگاه در اسپانیا و مکزیک پژوهشی انجام دادند تا مشخص کنند که دانشجویان از کتابخانه، اطلاعات، و رایانه چگونه استفاده می‌کنند. نتایج تحقیق آنان بیانگر شباهت‌ها و

9. Seamans
10. Flaspohler
11. Arenas

تفاوت‌های چندی از این نظر، میان دانشجویان دانشگاه مورسیا در اسپانیا و دانشگاه ملی مکزیک می‌باشد.

نایت (۲۰۰۵)، در پژوهشی به سنجش سواد اطلاعاتی و بازده یادگیری سواد اطلاعاتی دانشجویان سال اول پرداخته است. نتیجه نشان داد که کار علمی دانشجویان مقیاسی مفید برای اندازه‌گیری بازده یادگیری و سواد اطلاعاتی آنان است. از نظر او دستورالعمل یا ابزار سنجشی مفید است که روش عینی و قابل اعتمادی برای تجزیه و تحلیل به دست دهد. این شیوه سنجش، این امکان را به کتابخانه می‌دهد تا میزان کمک‌رسانی خود را در مأموریت‌های آموزشی دانشگاه بسنجند. نتایج این مطالعه منجر به تغییرات خاصی در نحوه ارائه آموزش کتابخانه شد.

عالیشان کرمی و دیگران (۱۳۸۲)، در پژوهشی به «بررسی سواد اطلاعاتی دانشجویان پزشکی شاغل به تحصیل در نیمه دوم سال تحصیلی ۸۲-۱۳۸۱ در دانشکده پزشکی بندرعباس» پرداخته‌اند. یافته‌ها نشان داد که میانگین نمره سواد اطلاعاتی جمعیت مورد بررسی برابر با ۲/۳۷ می‌باشد، همچنین میانگین نمره میزان استفاده از عناصر سواد اطلاعاتی برابر با ۱/۹۹ می‌باشد. در بین عناصر مورد بررسی فقط میانگین نمره آشنایی با اینترنت (۳/۱۴) و میزان استفاده از این عنصر (۳/۱۳) از حد متوسط بیشتر بود. به طور کلی، میانگین نمره سواد اطلاعاتی در جامعه پژوهش پایین‌تر از حد متوسط می‌باشد و تفاوت معنی‌داری بین سواد اطلاعاتی دانشجویان از نظر جنسیت و مقطع تحصیلی وجود ندارد.

بردستانی (۱۳۸۳)، در پژوهشی به «بررسی سواد اطلاعاتی دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز» پرداخت. یافته‌ای این تحقیق نشان داد یکی از علل اصلی عدم موفقیت دانشجویان در استفاده صحیح از اطلاعات و انجام تحقیقات با نتایج جدید، آشنا نبودن آنها با روش‌های صحیح جست‌وجوی اطلاعات می‌باشد.

پریرخ (۱۳۸۳) به «سنجش اثربخشی کارگاه‌های آموزشی مهارت‌های سواد اطلاعاتی» پرداخته است. نتایج به دست آمده نشان داد که به طور تقریب، تمام دانشجویان به مهارت‌های سواد اطلاعاتی نیاز دارند. تفاوت معنی‌داری بین مهارت‌های سواد اطلاعاتی آنان قبل و بعد از شرکت در کارگاه‌های آموزشی دیده شد.

قاسمی (۱۳۸۵)، در پایان‌نامه دکتری خویش به «بررسی وضعیت سواد اطلاعاتی دانشجویان دوره‌های تحصیلات تکمیلی زیرپوشش وزارت علوم تحقیقات و فن‌آوری و تدوین پیش‌نویس استانداردهای سواد اطلاعاتی برای آنان» پرداخته است. پرسشنامه این پژوهش براساس «استاندارد قابلیت‌های سواد اطلاعاتی برای آموزش عالی»، تدوین ای. سی. آر. ال.، تنظیم شده است. پرسشنامه بین ۶۵۰ نفر از دانشجویان تحصیلات تکمیلی ۴

دانشگاه (فردوسی مشهد، شیراز، اهواز، و تهران) توزیع شد تا توان سواد اطلاعاتی خود را به شیوه خوداظهاری، بنمایانند. یافته‌ها نشان داد که نمرات خودارزیابی برای همه سطوح در حد بالاتر از متوسط (۳/۷ از ۵) قرار دارد. به علاوه، مشخص شد که بین سواد اطلاعاتی دانشجویان رشته‌های علوم انسانی و غیرعلوم انسانی، بین دانشجویان مناطق مختلف دانشگاهی، بین دانشجویان دختر و پسر، و بین دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد و دکتری تفاوت معنادار وجود دارد. میانگین سواد اطلاعاتی دانشجویان مقطع دکتری رشته‌های علوم انسانی بالاتر از هم‌تایان مورد مقایسه با آنان بود.

سیامک (۱۳۸۶)، در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود به تدوین ابزاری استاندارد برای سنجش سواد اطلاعاتی دانشجویان مقطع کارشناسی و آزمون آن بر روی دانشجویان دانشگاه فردوسی پرداخت. در مرحله نخست پژوهش با استفاده از «استاندارد قابلیت‌های سواد اطلاعاتی برای آموزش عالی»، تدوین ای.سی.آر.ال، ابزار مورد نظر تهیه گردید و با بررسی‌هایی برای سنجش روایی ابزار (به دوروش اعتبار محتوا و تحلیل عاملی) و سنجش پایایی ابزار (آلفای کرونباخ)، مشخص شد که ابزار طراحی شده در این پژوهش از روایی و پایایی بالایی برخوردار است. در مرحله دوم پژوهش، براساس پرسشنامه طراحی شده، سواد اطلاعاتی دانشجویان جدیدالورود و سال آخر مقطع کارشناسی دانشگاه فردوسی مشهد با حجم نمونه‌ای به ترتیب ۳۳۵، ۳۳۸ نفر، متناسب با جنسیت و رشته تحصیلی در سال تحصیلی ۸۵-۱۳۸۶ و ۸۶-۱۳۸۷ سنجیده شد. نتایج نشان داد که سواد اطلاعاتی دانشجویان جدیدالورود و سال آخر کمتر از حد متوسط است و بین مهارت‌های سواد اطلاعاتی واقعی و پایه دانشجویان جدیدالورود و سال آخر کارشناسی تفاوت وجود دارد. بنابراین، فضای آموزشی دانشگاه اعم از رسمی و غیررسمی بر افزایش سواد اطلاعاتی دانشجویان مؤثر است.

اهداف پژوهش

- شناسایی نیازهای واقعی دانشجویان در خصوص مهارت‌های سواد اطلاعاتی؛
- بهبود اثربخشی آموزش و تسهیل فرایند یاددهی و یادگیری از طریق تشخیص سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان؛
- ارائه داده‌های زمینه‌ای در باب مهارت‌های سواد اطلاعاتی دانشجویان، و استفاده از داده‌های گردآمده برای کمک به تدوین برنامه آموزش سواد اطلاعاتی برای دانشجویان؛ و
- بررسی تأثیر محیط دانشگاه بر توسعه سواد اطلاعاتی دانشجویان.

پرسش‌های پژوهش

- مهارت‌های سواد اطلاعاتی واقعی دانشجویان کاردانی جدیدالورود و فارغ‌التحصیلان

کاردانی کتابداری و اطلاع‌رسانی، براساس پرسشنامه داورپناه، سیامک (داس/DAS) به چه میزان است؟

- بین مهارت‌های سواد اطلاعاتی واقعی و پایه دانشجویان جدیدالورود و فارغ‌التحصیلان کاردانی کتابداری و اطلاع‌رسانی بر مبنای پرسشنامه مذکور چه تفاوتی وجود دارد؟

روش پژوهش، جامعه آماری، و حجم نمونه

این پژوهش از نظر هدف کاربردی است و از نظر شیوه گردآوری داده‌ها به روش پیمایشی تداومی انجام شده است. در این نوع پیمایش‌ها، اطلاعات گردآوری شده از نمونه‌ها در زمان‌های مختلف، برای آگاهی از وضعیت‌های مختلف مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرد. هدف اصلی از پیمایش‌های تداومی پی‌بردن به تغییراتی است که طی زمان در مورد متغیرهای مورد مطالعه حاصل شده است. یکی از دشواری‌های پیمایش‌های تداومی، به‌ویژه هنگامی که با افراد سروکار داریم، دسترسی مجدد به کلیه پاسخگویان مرحله اول تحقیق است (دیانی، ۱۳۸۴). برای غلبه بر این مشکل پرسشنامه‌ها بین دانشجویان جدیدالورود ۸۷-۱۳۸۸ (۲۰ نفر) و فارغ‌التحصیلان ۸۷-۱۳۸۸ (۲۰ نفر) توزیع شد.

ابزار گردآوری داده‌ها

ابزار گردآوری اطلاعات، پرسشنامه سواد اطلاعاتی طراحی شده توسط داورپناه و سیامک است که براساس استاندارد قابلیت‌های سواد اطلاعاتی برای آموزش عالی^{۱۱} تدوین ای. سی. آر. ال.، برای اندازه‌گیری سواد اطلاعاتی پایه و واقعی دانشجویان، تدوین گردیده است. پرسشنامه مورد نظر مشتمل بر ۵۵ سؤال تدوین شده به شیوه عینی در زیر ۵ استاندارد، حاوی ۱۲ سؤال مربوط به استاندارد ۱؛ ۱۵ سؤال مربوط به استاندارد ۲؛ ۱۰ سؤال مربوط به استاندارد ۳؛ ۸ سؤال مربوط به استاندارد ۴؛ و ۱۰ سؤال مربوط به استاندارد ۵ است. مثال زیر ساختار پرسشنامه را نمایان می‌سازد:

استاندارد ۲: دانشجوی باسواد اطلاعاتی به شکل مؤثر و کارآمد به اطلاعات مورد نیاز دست پیدا می‌کند.

شاخصهای عملکردی

۲.۵.۲. دانشجوی باسواد اطلاعاتی، اطلاعات و مآخذ آن را استخراج، ثبت، و مدیریت می‌کند.

برآیندها

۲.۵.۳. انواع مختلف منابع مورد استناد را از هم تمیز می‌دهد و نحو (ترکیب) صحیح

و عناصر استناد در انواع منابع را درک می‌کند.

۱۲. این استاندارد حاوی ۸۷ سنجه برآیندی در قالب ۲۲ شاخص عملکردی می‌باشد که این شاخص‌ها نیز به نوبه خود در ذیل ۵ استاندارد مرتب شده‌اند. این استاندارد، توسط انجمن کتابخانه‌های دانشکده‌ای و پژوهشی وابسته به انجمن کتابداری آمریکا تدوین شده است (آسی. آر. ال.، ۲۰۰۰). در ذیل ۵ استاندارد مهارت‌های سواد اطلاعاتی برای آموزش عالی تدوین ای. سی. آر. ال. ارائه می‌گردد:

استاندارد ۱. دانشجوی باسواد اطلاعاتی ماهیت و گستره اطلاعات مورد نیاز را تشخیص می‌دهد.

استاندارد ۲. دانشجوی باسواد اطلاعاتی به شکل مؤثر و کارآمد به اطلاعات مورد نیاز دست پیدا می‌کند.

استاندارد ۳. دانشجوی باسواد اطلاعاتی، اطلاعات و مآخذ آن را به صورت منتقدانه ارزیابی می‌کند و اطلاعات انتخاب شده را با مبنای دانشی و نظام ارزشی خود تلفیق می‌کند.

استاندارد ۴. دانشجوی باسواد اطلاعاتی به صورت انفرادی یا به عنوان عضوی از یک گروه، اطلاعات را برای انجام یک مقصود خاص، به صورت مؤثر مورد استفاده قرار می‌دهد.

استاندارد ۵. دانشجوی باسواد اطلاعاتی، بسیاری از موضوعات اقتصادی، حقوقی، و اجتماعی مربوط به استفاده از اطلاعات را درک می‌کند و با رعایت اصول اخلاقی و قانونی به اطلاعات دسترسی می‌یابد و از آن استفاده می‌کند.

سؤال:

نوع منبع باز یابی شده زیر از یک پایگاه اطلاعاتی را مشخص کنید؟ (فقط یک گزینه را انتخاب کنید)

عنوان: قانون در طب
 نشر: تهران، سروش، ۱۳۶۳
 نویسنده: ابن سینا، حسین بن عبدالله، ۳۷۰-۴۲۸ ق.
 موضوع: پزشکی اسلامی - متون قدیمی تا قرن ۱۴ // داروشناسی - متون قدیمی تا قرن ۱۴
 شابک/شابا: ۹۶۴-۴۵۲-۱۶۷-۶
 R۱۲۸.۳.A۹۱۹
 شماره راهنما:
 موقعیت: کتابخانه مرکزی

- کتاب
 بخشی از یک کتاب
 سند دولتی
 مقاله روزنامه
 مقاله مجله علمی یا عمومی

برای نمره گذاری پرسشنامه چنین عمل شد که به هر پاسخ درست مربوط به سؤال‌های یک یا چندگزینه‌ای نمره ۱ (یک) داده شد. به این ترتیب، اگر پاسخگو به سؤالی یک‌گزینه‌ای پاسخ درست دهد نمره ۱ (یک) و اگر به سؤالی چندگزینه‌ای مثلاً سؤالی که سه گزینه صحیح داشت، پاسخ صحیح دهد، نمره ۳ (سه) دریافت می‌کند. اگر پاسخگو، به سؤال پاسخ درستی ندهد، نمره‌ای به وی تعلق نمی‌گیرد. بنابراین، با توجه به تعداد سؤال‌های پرسشنامه و گزینه‌های صحیح مربوط به آن، نمره کل برای یک دانشجوی باسواد اطلاعاتی ۸۷ و نقطه ۵۰ درصد آن نیز ۴۳/۵ به دست آمد.

روایی و پایایی پرسشنامه مذکور قبلاً توسط داووپنا و سیامک (DAS) در اثری با عنوان «ساخت و هنجاریابی پرسشنامه سنجش سواد اطلاعاتی پایه و واقعی دانشجویان» سنجیده شده است. سنجش روایی محتوایی و صورتی پرسش‌های طراحی شده براساس مطالعه مقدماتی نظر متخصصان، نظر کتابداران، و دانشجویان هدف مورد سنجش قرار گرفته است. به علاوه، برای سنجش روایی سازه از آزمون تحلیل عاملی استفاده شده است.

براساس قضاوت این گروه از داوران، پرسشنامه طراحی شده از روایی محتوایی بالایی برخوردار است. در بررسی پایایی ابزار تدوین شده ضریب آلفای کرونباخ در پیش آزمون ۰/۷۷ به دست آمده است (سیامک، ۱۳۸۶؛ داورپناه، ۱۳۸۷، ص ۹۱-۱۰۹). در این پژوهش نیز ضریب آلفای پرسشنامه توزیع شده مجدداً محاسبه و نتیجه مربوط به دانشجویان جدیدالورود ۰/۸۳ و آلفای کرونباخ مربوط به پرسشنامه‌های دانشجویان سال آخر ۰/۸۶، و در دو گروه ۰/۸۳ به دست آمد. نتایج به دست آمده نشان داد که پرسشنامه طراحی شده از پایایی بالایی برخوردار است.

یافته‌های پژوهش

سؤال اول پژوهش به بررسی وضعیت مهارت‌های سواد اطلاعاتی واقعی و پایه دانشجویان جدیدالورود و فارغ‌التحصیلان کاردانی کتابداری و اطلاع‌رسانی می‌پردازد. این سؤال در واقع به بخشی از اهداف پژوهش همچون، شناسایی نیازهای واقعی دانشجویان در خصوص مهارت‌های سواد اطلاعاتی و ارائه داده‌های زمینه‌ای در باب این مهارت‌ها می‌پردازد که استفاده از آن داده‌ها برای کمک به تدوین برنامه آموزش سواد اطلاعاتی برای دانشجویان مؤثر واقع خواهد شد. به منظور پاسخگویی به این سؤال، ابتدا میزان مهارت‌های سواد اطلاعاتی دانشجویان جدیدالورود کاردانی کتابداری و اطلاع‌رسانی، سپس فارغ‌التحصیلان کاردانی کتابداری و اطلاع‌رسانی مورد سنجش قرار گرفت.

- وضعیت سواد اطلاعاتی دانشجویان جدیدالورود کاردانی کتابداری و اطلاع‌رسانی
ابتدا جدول ۱، که نشان‌دهنده تعداد و میانگین نمره دانشجویان جدیدالورود کاردانی کتابداری و اطلاع‌رسانی است، ارائه می‌گردد.

شاخص/گروه	تعداد	میانگین	انحراف معیار
جدیدالورود	۲۰	۱۹/۵۵	۸/۰۴
دانشجویان کاردانی کتابداری و اطلاع‌رسانی			

جدول ۱
میانگین نمره سواد اطلاعاتی دانشجویان جدیدالورود کاردانی کتابداری و اطلاع‌رسانی

همانگونه که در جدول ۱، ملاحظه می‌شود، میانگین نمره کل دانشجویان جدیدالورود، از پرسشنامه طراحی شده ۱۹/۵۵ با انحراف معیار ۸/۰۴ است. چنانچه از این نمره برمی‌آید نمره سواد اطلاعاتی این دانشجویان در مقایسه با نمره کامل پرسشنامه سواد اطلاعاتی پژوهش حاضر (۸۷) فاصله بسیار دارد و حتی از نصف نمره کل پرسشنامه طراحی شده (۴۳/۵) نیز پایین‌تر است.

در جدول ۲، نمرات میانگین و انحراف معیار دانشجویان جدیدالورود کاردانی کتابداری و اطلاع‌رسانی، در پنج استاندارد قابلیت سواد اطلاعاتی، ارائه شده است.

انحراف معیار	میانگین	استاندارد	دانشجویان جدیدالورود
۱/۳۰	۳/۴۲	استاندارد ۱	
۲/۲۸	۵/۸۳	استاندارد ۲	
۱/۷۳	۴/۷۷	استاندارد ۳	
۲/۲۲	۵/۳۸	استاندارد ۴	
۱/۶۳	۳/۲۸	استاندارد ۵	

جدول ۲

نمرات میانگین و انحراف معیار دانشجویان جدیدالورود کاردانی کتابداری و اطلاع‌رسانی در ۵ استاندارد قابلیت سواد اطلاعاتی

همان‌گونه که از جدول ۲ برمی‌آید، میانگین نمره سواد اطلاعاتی دانشجویان جدیدالورود کاردانی کتابداری و اطلاع‌رسانی برای استاندارد ۱، ۳/۴۲؛ استاندارد ۲، ۵/۸۳؛ استاندارد ۳، ۴/۷۷؛ استاندارد ۴، ۵/۳۸؛ و استاندارد ۵، ۳/۲۸ است. چنانچه ملاحظه می‌شود. این دانشجویان در استاندارد ۲، بیشترین مهارت و در استاندارد ۵، کمترین مهارت را دارا هستند.

- وضعیت سواد اطلاعاتی فارغ‌التحصیلان کاردانی کتابداری و اطلاع‌رسانی

انحراف معیار	میانگین	تعداد	شاخص / گروه	فارغ‌التحصیلان
۸/۳۵	۲۶/۰۵	۲۰	کاردانی کتابداری و اطلاع‌رسانی	

جدول ۳

میانگین نمره سواد اطلاعاتی دانشجویان فارغ‌التحصیل کاردانی کتابداری و اطلاع‌رسانی

همان‌گونه که جدول ۳، نشان می‌دهد میانگین نمره کل این دانشجویان از پرسشنامه طراحی شده ۲۶/۰۵ با انحراف معیار ۸/۳۵ است. چنانچه از این نمره نیز برمی‌آید نمره سواد اطلاعاتی این دانشجویان حتی از نصف نمره کل پرسشنامه طراحی شده (۴۳/۵) نیز پایین‌تر است.

در جدول ۴، نمرات میانگین و انحراف معیار فارغ‌التحصیلان کاردانی کتابداری و اطلاع‌رسانی در ۵ استاندارد قابلیت سواد اطلاعاتی ارائه شده است.

انحراف معیار	میانگین	استاندارد	فارغ‌التحصیلان
۲/۲۳	۵/۴۰	استاندارد ۱	
۳/۴۲	۸/۲۶	استاندارد ۲	
۱/۸۲	۵/۳۱	استاندارد ۳	
۱/۰۴	۵/۲۶	استاندارد ۴	
۰/۹۹	۲/۸۹	استاندارد ۵	

جدول ۴

نمرات میانگین و انحراف معیار فارغ‌التحصیلان کاردانی کتابداری و اطلاع‌رسانی در ۵ استاندارد قابلیت سواد اطلاعاتی

همان‌گونه که از جدول ۴ برمی‌آید، میانگین نمره سواد اطلاعاتی دانشجویان جدیدالورود کاردانی کتابداری و اطلاع‌رسانی برای استاندارد ۱، ۵/۴۰؛ استاندارد ۲، ۷/۲۶؛ استاندارد ۳، ۵/۳۱؛ استاندارد ۴، ۵/۲۶؛ و استاندارد ۵، ۲/۸۹ است. چنانچه ملاحظه می‌شود. این دانشجویان در استاندارد ۲، بیشترین مهارت و در استاندارد ۵، کمترین مهارت را دارا هستند.

سؤال دوم پژوهش به روشن‌تر نمودن تفاوت مهارت‌های سواد اطلاعاتی واقعی و پایه دانشجویان جدیدالورود و فارغ‌التحصیلان کاردانی کتابداری و اطلاع‌رسانی می‌پردازد. این سؤال در واقع به اهداف دیگری از پژوهش همچون بررسی تأثیر محیط دانشگاه بر توسعه سواد اطلاعاتی دانشجویان پاسخ می‌دهد.

با توجه به داده‌های جداول ۱ و ۳، میانگین و انحراف معیار نمره سواد اطلاعاتی دانشجویان جدیدالورود و فارغ‌التحصیلان کاردانی کتابداری و اطلاع‌رسانی به دست آمد. سپس با استفاده از آزمون t میزان تفاوت معناداری سواد اطلاعاتی این دو گروه از دانشجویان محاسبه شد. جدول ۵، نتایج حاصل از سنجش مهارت‌های سواد اطلاعاتی واقعی و پایه دانشجویان جدیدالورود و فارغ‌التحصیلان کاردانی کتابداری و اطلاع‌رسانی مورد بررسی را نشان می‌دهد.

شاخص/گروه	تعداد	میانگین	انحراف معیار	مقدار t	درجه آزادی	سطح معناداری
جدیدالورود	۲۰	۱۹/۵۵	۸/۰۴	۲/۵۰	۳۸	۰/۰۱۷
فارغ‌التحصیل	۲۰	۲۶/۰۵	۸/۳۵			

جدول ۵

نتایج آزمون t در بررسی تفاوت مهارت‌های سواد اطلاعاتی واقعی و پایه دانشجویان جدیدالورود و فارغ‌التحصیل

همان‌گونه که از داده‌های مندرج در جدول ۵، برمی‌آید، مقدار t مشاهده شده ۲/۵۰ در سطح ۹۵٪ معنادار است. بنابراین، بین سطح سواد اطلاعاتی پایه دانشجویان جدیدالورود و فارغ‌التحصیلان کاردانی کتابداری و اطلاع‌رسانی، تفاوت معناداری وجود دارد.

در سنجش مهارت‌های سواد اطلاعاتی واقعی و پایه دانشجویان دو گروه بر مبنای استاندارد قابلیت‌های سواد اطلاعاتی برای آموزش عالی، نمره میانگین دانشجویان جدیدالورود در کل پرسشنامه، ۱۹/۵۵، و نمره میانگین فارغ‌التحصیلان کاردانی کتابداری و اطلاع‌رسانی در کل پرسشنامه، ۲۶/۰۵ است. بنابراین، مشخص است که میانگین نمرات کسب شده توسط فارغ‌التحصیلان کاردانی کتابداری و اطلاع‌رسانی بالاتر از دانشجویان جدیدالورود است. این تفاوت در حدی است که موجب بروز تفاوت معنادار بین این دو گروه (در محاسبه نمرات مربوط به کل پرسشنامه) گردیده است. از آنجا که نمره کل سواد اطلاعاتی پرسشنامه پژوهش حاضر ۸۷ است، در مقایسه با این نمره، می‌توان گفت دانشجویان دو گروه حتی به نصف نمره کل پرسشنامه (۴۳/۵) نیز دست نیافته‌اند.

در جدول ۶، سطح معناداری نمرات دانشجویان جدیدالورود و فارغ‌التحصیلان کاردانی کتابداری و اطلاع‌رسانی، در ۵ استاندارد قابلیت‌های سواد اطلاعاتی برای آموزش عالی ارائه شده است.

سطح معناداری	درجه آزادی	مقدار t	انحراف معیار	میانگین	منبع تغییرات	
۰/۰۰۲	۳۷	۳/۳۵	۱/۳۰	۳/۴۲	جدیدالورود	استاندارد ۱
			۲/۲۳	۵/۴۰	فارغ‌التحصیل	
۰/۰۱۶	۳۵	۲/۵۲	۲/۲۸	۵/۸۳	جدیدالورود	استاندارد ۲
			۳/۴۲	۸/۲۶	فارغ‌التحصیل	
۰/۳۶۵	۳۵	۰/۹۱	۱/۷۳	۴/۷۷	جدیدالورود	استاندارد ۳
			۱/۸۲	۵/۳۱	فارغ‌التحصیل	
۰/۸۲۶	۳۵	۰/۲۲-	۲/۲۲	۵/۳۸	جدیدالورود	استاندارد ۴
			۱/۰۴	۵/۲۶	فارغ‌التحصیل	
۰/۴۰۱	۳۱	۰/۸۵-	۱/۶۳	۳/۲۸	جدیدالورود	استاندارد ۵
			۰/۹۹	۲/۸۹	فارغ‌التحصیل	

جدول ۶

نتایج آزمون t در بررسی تفاوت نمرات دانشجویان جدیدالورود و فارغ‌التحصیلان کاردانی کتابداری و اطلاع‌رسانی در ۵ استاندارد قابلیت‌های سواد اطلاعاتی

با توجه به مقادیر t مشاهده شده، سطح سواد اطلاعاتی پایه دانشجویان جدیدالورود با فارغ‌التحصیلان مورد بررسی در استانداردهای ۳، ۴، ۵، و ۵، با سطح اطمینان ۹۵ درصد، تفاوت معناداری ندارد؛ اما در استاندارد ۱ و ۲ تفاوت معناداری بین دانشجویان جدیدالورود و فارغ‌التحصیلان وجود دارد.

همانگونه که از این جدول برمی‌آید، دانشجویان جدیدالورود به ترتیب در استانداردهای ۲، ۴، ۳، ۱، و ۵ بالاترین نمرات را کسب نموده‌اند. فارغ‌التحصیلان مورد بررسی نیز به ترتیب در استانداردهای ۲، ۱، ۳، ۴، و ۵ بالاترین نمرات را کسب کرده‌اند. بنابراین، دانشجویان دو گروه در ترتیب نمرات سواد اطلاعاتی مربوط به استانداردهای ۱، ۲، ۳، ۴ و ۵ قابلیت سواد اطلاعاتی برای آموزش عالی، در استانداردهای ۱، ۳، ۴، و ۵، اولویت‌های مشابهی ندارند.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

یافته‌های پژوهش داد، نمره میانگین سواد اطلاعاتی دانشجویان جدیدالورود (۱۹/۵۵)

بسیار پایین تر از حد متوسط است. طبق یافته‌های فرگوسون، نیلی، و سالیوان^{۱۳} (۲۰۰۶)؛ در دانشگاه مریلند نیز مشخص شد، اکثر دانشجویان درکی سطحی و کلی از مهارت‌های سواد اطلاعاتی دارند و تعداد زیادی از آنها با مفاهیم بااهمیتی همچون فنون جست‌وجو، تشخیص اسنادات چاپی، چگونگی تعیین کیفیت یا سوگیری منابع، و روش‌های استنادی درست یا آثار دارای حق مؤلف آشنا نبودند. هیورث^{۱۴} (۲۰۰۱) نیز اعلام کرد که دانشجویان دارای مهارت‌های سواد اطلاعاتی محدودی هستند. ویکری و کوپر^{۱۵} (۲۰۰۲) نیز نشان دادند که اکثر دانشجویان سال اولی به توانایی خود در یافتن و به‌کارگیری منابع، اعتماد دارند و این اعتماد در طول نیمسال تحصیلی افزایش می‌یابد. علی‌رغم این اعتماد، آزمون پایان نیمسال تحصیلی نشان داد که سطح مهارت‌های اطلاعاتی دانشجویان سال اول هنوز اندک است. عالیشان کرمی، و همکاران (۱۳۸۲)؛ پریخ (۱۳۸۳)؛ و سیامک (۱۳۸۶) نیز به این نتیجه رسیدند که اکثر افراد مورد آزمون، فاقد مهارت‌های سواد اطلاعاتی لازم هستند و به این مهارت‌ها نیاز دارند. اما قاسمی (۱۳۸۵)، با شیوه‌سنجش خوداظهاری چنین نتیجه می‌گیرد که دانشجویان تحصیلات تکمیلی سطح سواد اطلاعاتی خود را بالاتر از حد متوسط (۳/۷ از ۵) می‌دانند. این مطلب با یافته این پژوهش متفاوت است. شاید یکی از دلایل این تفاوت این باشد که در شیوه‌سنجی، افراد همیشه به درستی به بررسی قابلیت‌های خود نمی‌پردازند (وب و پویس، ۱۳۸۴، ص ۷۶). در پرسشنامه‌های خودسنجی، پاسخگویان باید دانشجویان به درستی توانایی‌های خود را بسنجند، که البته ممکن است اینگونه عمل نکنند (نایت، ۲۰۰۱) و توانایی خود را بسیار بالا یا پایین برآورد کنند، بنابراین، از ارزش این روش‌سنجش بکاهند. چنانچه در این پژوهش نیز چنین نتیجه‌ای حاصل شد.

دانشجویان جدیدالورود به ترتیب در استانداردهای ۲، ۴، ۳، ۱، و ۵ بالاترین نمرات را کسب نموده‌اند. این دانشجویان در استاندارد ۲، بالاترین نمره را کسب کرده‌اند. این نتیجه‌گیری نیز توسط عالیشان کرمی، و همکاران (۱۳۸۲)، به‌دست آمد که در بین عناصر مورد بررسی فقط میانگین نمره آشنایی با اینترنت ۳/۱۴، و میزان استفاده از این عنصر از حد متوسط بیشتر بود. قاسمی (۱۳۸۵)، و سیامک (۱۳۸۶) نیز به نتیجه مشابه دست یافتند. فلسپهر (۲۰۰۳) نیز به این نتیجه رسید که اگرچه دانشجویان مورد مطالعه از سواد رایانه‌ای مناسبی برخوردارند، اما مطمئناً آنها کاملاً باسواد اطلاعاتی نیستند.

مشخص شد که دانشجویان جدیدالورود در استاندارد ۵، کمترین نمره را کسب کرده‌اند. قاسمی (۱۳۸۵) و سیامک (۱۳۸۶) نیز به این نتیجه می‌رسند که دانشجویان به حقوق معنوی مرتبط با منابع اطلاعاتی توجه اندک دارند.

نمره میانگین سواد اطلاعاتی فارغ‌التحصیلان ۲۶۷۰۵ به‌دست آمد و مشاهده شد، فارغ‌التحصیلان

13. Ferguson, Neely & Sullivan

14. Hepworth

15. Vickery & Cooper

مورد بررسی نیز در استاندارد ۲ بامهارت‌تر هستند. در اینجا نیز یافته‌های هپورث (۲۰۰۱)؛ فرگوسون، نیلی، و سالیوان (۲۰۰۶)؛ عالیشان کرمی و همکاران (۱۳۸۲)؛ پریخ (۱۳۸۳)؛ و سیامک (۱۳۸۶) بار دیگر تأیید می‌شود. همان‌گونه که ملاحظه شد در استانداردهای ۴، ۳، ۵ و ارائه شده، تفاوت معناداری بین سطح سواد اطلاعاتی پایه دانشجویان جدیدالورود و فارغ‌التحصیلان مورد نظر وجود ندارد. اما در استاندارد ۱ و ۲ تفاوت معناداری بین دانشجویان جدیدالورود و فارغ‌التحصیلان مورد نظر وجود دارد و این تفاوت در جهت برتری سواد اطلاعاتی فارغ‌التحصیلان است.

نتیجه‌گیری

از داده‌ها برآمد که در کل سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان دو گروه حتی از نصف نمره کل پرسشنامه نیز کمتر است. از این مطلب می‌توان نتیجه گرفت که پایین بودن سطح سواد اطلاعاتی پایه دانشجویان مورد بررسی عمدتاً ناشی از جایگاه تعریف نشده سواد اطلاعاتی در نظام آموزش عالی و عدم تدریس مهارت‌های سواد اطلاعاتی، به‌عنوان بخشی رسمی و همگانی از محتوای آموزشی دانشجویان مقطع کاردانی است؛ در نتیجه، فراگیری این مهارت‌ها توسط تعدادی از دانشجویان، از تمایلات شخصی یا تمایلات برخی از اعضای هیئت علمی و گروه‌های آموزشی ناشی شده است، که براساس نتایج پژوهش حاضر سطح سواد آنان به‌رحال در حد قابل قبولی نیست. تردیدی نیست که موفقیت در دستیابی به سواد اطلاعاتی به برنامه‌ریزان، مدیران، و مروجینی نیاز دارد که آموزش‌های علمی مطلوبی را در این زمینه دنبال کرده باشند و این امر جز با تجدید نظر بنیادی در نظام آموزش عالی امکان‌پذیر نخواهد بود.

یافته‌ها حاکی از پایین بودن نمره دانشجویان جدیدالورود در استاندارد ۵ بود، چنین نتیجه‌گیری می‌شود. که این بی‌توجهی شاید به دلیل عدم عضویت ایران در پیمان‌های بین‌المللی حق مؤلف یا در محدودیت دسترسی پژوهشگران ایرانی به منابع علمی (به‌ویژه منابع غیررایگان) باشد. در هر حال، با توجه به تبعات منفی این کم‌توجهی به حقوق معنوی (که از جمله متهم شدن به سرقت علمی است) بررسی بیشتر در این باب، و آموزش حقوق معنوی مترتب بر آثار علمی و ضرورت توجه به این حقوق، در این پژوهش نیز پیشنهاد می‌شود.

همچنین، یافته‌ها بالا بودن نسبی نمره دانشجویان فارغ‌التحصیل در استاندارد ۲ را نیز نشان دادند؛ شاید این امر به دلیل ضرورت استفاده از منابع الکترونیکی و اینترنتی به منظور دستیابی به اطلاعاتی روزآمد و گسترده و در عین حال رایگان، باشد. در حالی که دسترسی

به منابع مشابه کاغذی و چاپی از سوی دانشجویان کارشناسی احتمالاً با دشواری‌هایی همراه است که موجب روی آوردن دانشجویان به منابع الکترونیکی و بالتبع، کسب تجربه در شیوه‌های کاوش و استخراج اطلاعات گردیده است. از برتری سواد اطلاعاتی فارغ‌التحصیلان در استاندارد ۱ و ۲، چنین استنباط می‌شود. که تشخیص ماهیت و گستره اطلاعات مورد نیاز (استاندارد ۱) و دستیابی مؤثر و کارآمد به اطلاعات مورد نیاز (استاندارد ۲) از مهارت‌هایی هستند که با قرار گرفتن در محیط دانشگاهی، و گذراندن بخش اعظمی از واحدهای درسی، به‌طور غیررسمی تا اندازه‌ای توسط دانشجویان کسب می‌شود؛ اما مهارت‌های دیگر به آموزش و توجه بیشتر توسط دانشجویان و اعضای هیئت علمی نیاز دارند.

یافته‌ها نشان داد، بین سطح سواد اطلاعاتی پایه دانشجویان جدیدالورود و فارغ‌التحصیلان مورد بررسی تفاوت معناداری وجود دارد. این پژوهش نشان داد که تجربه دو سال قرار گرفتن در محیط دانشگاهی و گذراندن بخش اعظمی از واحدهای درسی، به‌طور غیررسمی، ۶ نمره سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان کاردانی کتابداری و اطلاع‌رسانی را افزایش داده است. با توجه به نتیجه بررسی سیامک (۱۳۸۶) مشخص شد که تجربه چهار سال قرار گرفتن در محیط دانشگاهی و گذراندن بخش اعظمی از واحدهای درسی، به‌طور غیررسمی، نمره سواد اطلاعاتی دانشجویان کارشناسی دانشگاه فردوسی را ۱۲ نمره افزایش داد. چنین نتیجه‌گیری می‌شود. که قرار گرفتن در محیط دانشگاهی و گذراندن واحدهای درسی، به‌طور غیررسمی، هر سال ۳ نمره مهارت سواد اطلاعاتی دانشجویان را افزایش می‌دهد.

بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که آموزش رسمی و غیررسمی دانشگاه بر افزایش سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان تأثیر داشته است. همچنین، از یافته‌های به‌دست آمده می‌توان نتیجه گرفت که پرسشنامه طراحی شده از قدرت تفکیک بسیار بالایی برخوردار است؛ زیرا توانسته است سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان سال اول و فارغ‌التحصیل را بار دیگر از یکدیگر متمایز کند.

براساس یافته‌های پژوهش، پیشنهادهای اجرایی زیر به منظور بهبود سطح سواد اطلاعاتی دانشجویان ارائه می‌گردد:

- برای موفقیت در دستیابی به سواد اطلاعاتی به برنامه‌ها و سیاست‌های مدون علمی مطلوبی در باب آموزش سواد اطلاعاتی در نظام آموزش عالی نیاز است.
- پیشنهاد می‌شود. که آموزش مهارت‌های سواد اطلاعاتی در برنامه‌های آموزشی نظام آموزش و پرورش گنجانده شود.
- لازم است آموزش رسمی سواد اطلاعاتی در قالب واحدی درسی در مجموع

واحدهای درسی دانشجویان پیش‌بینی شود.

- پیشنهاد می‌شود که چنین پژوهشی در دانشگاه‌های مختلف برای گروه‌های مختلف، در بازه‌های زمانی مختلف، اجرا گردد تا نقاط قوت و ضعف هر یک از گروه‌ها در آن دانشگاه‌ها مشخص گردد و از نتیجه بررسی برای برنامه‌ریزی آموزش سواد اطلاعاتی بهره‌برداری شود.

منابع

بردمستانی، مرضیه (۱۳۸۳). «بررسی سواد اطلاعاتی دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز». در: رحمت‌الله فتاحی. *آموزش استفاده‌کنندگان و توسعه سواد اطلاعاتی در کتابخانه‌ها، مراکز اطلاع‌رسانی و موزه‌ها. کنفرانس ملی سواد اطلاعاتی در مشهد، خرداد ۱-۲*. مشهد: سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی، ص ۴۷۹-۴۹۴.

پریخ، مهری (۱۳۸۶). *آموزش سواد اطلاعاتی: مفاهیم، روش‌ها و برنامه‌ها*. تهران: کتابدار.

_____ (۱۳۸۳). «سنجش اثربخشی کارگاه‌های آموزشی مهارت‌های سواد اطلاعاتی». *فصلنامه مطالعات تربیتی و روانشناسی دانشگاه فردوسی مشهد، ویژه‌نامه کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۵ (۲): ۷۹-۱۰۳. داورپناه، محمدرضا؛ سیامک، مرضیه؛ قاسمی، علی حسین (۱۳۸۷). *سنجش سواد اطلاعاتی دانشجویان*. تهران: دبیزش.

دیانی، محمدحسین (۱۳۸۴). *روش‌های تحقیق در کتابداری*. مشهد: کتابخانه رایانه‌ای.

سیامک، مرضیه (۱۳۸۶). «تدوین ابزاری استاندارد برای سنجش مهارت‌های سواد اطلاعاتی پایه دانشجویان مقطع کارشناسی و آزمون آن بر روی دانشجویان دانشگاه فردوسی». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه فردوسی.

قاسمی، علی حسین (۱۳۸۵). «بررسی وضعیت سواد اطلاعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی و انطباق آن با استانداردهای سواد اطلاعاتی ACRL و چهار سند ملی». پایان‌نامه دکتری، دانشگاه فردوسی. عالیشان کرمی، نادر؛ و دیگران (۱۳۸۶). «بررسی سواد اطلاعاتی دانشجویان پزشکی شاغل به تحصیل در نیمه دوم سال تحصیلی ۸۲-۱۳۸۱ در دانشکده پزشکی بندرعباس». *نما (مجله الکترونیکی پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران)*، ۷ (۱). بازیابی ۲۰ مهر ۱۳۸۶، از:

http://www4.irandoc.ac.ir/data/e_j/vol7/alishan_etal_abs.htm

نظری، مریم (۱۳۸۴). *سواد اطلاعاتی*. تهران: مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران.

وب، جو؛ پویس، کریس (۱۳۸۴). *آموزش مهارت‌های اطلاعاتی در نظریه و عمل*. ترجمه علیرضا رستمی‌گوته. تهران: چاپار.

ACRL (2000). *Information literacy competency standards for higher education*. Chicago: Illinois.

Retrieved September 30, 2006, from: <http://www.ala.org/ala/acrl/acrlstandards/standards.pdf>

ALA (2002). "Information literacy competency standards for higher education – introduction".

Retrieved September 30, 2006, from: <http://archive.ala.org/acrl/il/toolkit/intro.html#f1>

- Arenas, J.L.... [et al] (2004). "Information literacy: Implications for Mexican and Spanish university students". *Library Review*, 53 (9): 451- 460. Retrieved September 30, 2006. from: Emeraldinsight (Emerald Library Review journals).
- Caravello, P.S.; Herschman, J.; Mitchell, E. (2001). "Assessing the information literacy of undergraduates: Reports from the UCLA library's information competencies survey project". ACRL Tenth National Conference, March 15- 18. Denver, Colorado.
- Critchfield, R. (2005). "The development of an information literacy indicator for incoming college freshman". Unpublished doctoral dissertation, University of Nova Southeastern. Retrieved September 30, 2006, from ProQuest Databases (UMI).
- Ferguson, J. E.; Neely, T. Y.; Sullivan, K. (2006). "A baseline information literacy assessment of biology students". *Reference & User Services Quarterly*, 46 (2): 61- 71. Retrieved September 30, 2006, from: http://64.233.183.104/search?q=cache:iZ28TGhaOt8J:www.rusq.org/wp-content/uploads/2007/winter06/ferguson_feature.pdf+A+Baseline+Information+Literacy+Assessment+of+Biology+Students&hl=fa&ct=clnk&cd=2
- Flaspohler, M. R. (2003). "Information literacy program assessment: One small collage takes the big plunge". *Reference Services Review*, 31 (2): 129- 140. Retrieved September 30, 2006, from Emeraldinsight (Emerald Reference Services journals)
- Hepworth, M. (1999). "A study of undergraduate information literacy and skills: The inclusion of information literacy and skills in the undergraduate curriculum". Paper presented at the 65th IFLA Council and General Conference (Bangkok, Thailand, August 20 - August 28). Retrieved September 30, 2006, from <http://www.ifla.org/IV/ifla65/papers/107-124e.htm>
- Knight, P. (2001). "A briefing on key concepts: Formative and summative criterion and norm referenced assessment". Learning and Teaching Support Network Generic Centre (LTSN Generic Centre Assessment Series No. 7). LTSN Generic Centre, York. Retrieved September 30, 2006, from <http://www.goldsmiths.ac.uk/learning-teaching/knightkeyconcepts.rtf>
- Seamans, N. H. (2001). "Information literacy: A study of freshman Students' perceptions, with recommendations". Unpublished doctoral dissertation, University of Blacksburg, Virginia. Retrieved November 20, 2006, from: <http://scholar.lib.vt.edu/theses/available/etd-05142001-104550/unrestricted/Seamans.pdf>
- Vickery, S.; Cooper, H. (2003). "Confidence or competence?- auditing information literacy skills of biology undergraduate students". Retrieved September 30, 2006, from: <http://www-test.lib.mq.edu.au/conference/educause/competence.pdf>